ТИСЯЧА ДРУГА НІЧ ШЕХЕРЕЗАДИ

Переклав з англійської Віталій Герасимчук

Іноді правда дивніша за вимисел.

Старе прислів'я.

Нещодавно, досліджуючи Схід, я звернувся за довідкою до книги "Скажи зараз – так чи ні", – роботи, котра, як і "Зоугар" Симона Джохайдеса, мало відома навіть у Європі, і яку ніхто з американців не цитував, можливо за виключенням автора "Курйозів Американської літератури". Отже, випадково, як я вже казав, перегорнувши декілька сторінок цієї визначної роботи, я із здивуванням дізнався, що весь літературний світ допустив неприпустиму помилку, знехтувавши подальшою долею Шехерезади, дочки візира, що так мальовничо описана в "Тисячі і одній ночі", і розв'язка, що дана у творі, не зовсім відповідає дійсності і викликає, до певної міри, щонайменше докір через незакінченість.

Для роз'яснення цього питання, хай вибачають мене читачі, я дам коротку викладку того, що дізнався, хоча повинен був лише відіслати допитливого читача до "Так чи ні".

Як пам'ятаєте, у звичайній версії цієї історії, відомий усім цар, ревнуючи свою дружину, не лише стратив її, але й дав обітницю, поклявшись своєю власною бородою і пророком – одружуватися на ніч з однією із найчарівніших своїх підданих, а на ранок випроводжати її до ката. Він залишався вірний своїй обітниці багато років, з релігійною затятістю і прискіпливістю, що виказують у ньому людину вишуканого смаку.

Якось в полудень його потурбував (без сумніву, благочестивий монарх молився) головний візир, чия дочка була охоплена нав'язливою думкою.

Її звали Шехерезада, а думка полягала в тому, що вона мусить звільнити країну від депопуляційного податку на красу чи загинути, як і її попередниці, у марній спробі.

Ми не знаємо, чи був той рік високосний, що робить подібну жертву ще більш похвальною, але вона відрядила свого батька, головного візира, до царя, пропонуючи свою руку, а цар радо прийняв запропоновану руку, бо сам мав намір одружитись із жінкою з високого роду і відкладав цей задум із дня на день, боячись головного візира. Цим одруженням монарх давав зрозуміти своєму народу: головний візир чи не головний візир, а він ні на йоту не поступиться ні обітницею, ні своїми привілеями. Наполягаючи на одруженні з монархом, прекрасна Шехерезада практично йшла проти волі батька, котрий дав чудову пораду – не гратись в ніякі ігри з царем. Але вона хотіла одружитися і одружилася, сказала – зробила, вона все робила найрішучішим чином.

Видається, ця політична діва (хто читав Макіавеллі, той не має ніяких сумнівів), мала дуже хитромудрий план у своїй чарівній голівці. У шлюбну ніч вона ухитрилися, щоб її сестра зайняла ложе, що стояло неподалік від королівського, не пам'ятаю під яким приводом, для неспішної бесіди. Незадовго до перших півнів, цариця обережно розбудила монарха, що дуже страждав, бо повинен був, згідно клятви, відвести до ката свою нову дружину. Як я вже сказав, Шехерезада зуміла розбуркати царя, хоча, маючи чисту совість і гарне травлення, його величність міцно спав, й розбурхала його цікавість історією про пацюка і чорного кота, яку, без сумніву, вона розповідала своїй сестрі. Але настав день, і виявилось, що історія не закінчилася, а цариця не могла нічого вдіяти, бо настав час вставати і бути задушеною шовковою мотузкою – річ більш приємна, чим просте повішання, і значно благородніша.

Сумно навіть говорити, але цікавість перемогла, перемогла високі моральні принципи монарха, змусила відступити від обітниці до наступного ранку з надією почути закінчення історії про чорного (здається чорного) кота і пацюка.

Настала ніч, і леді Шехерезада не лише завершила з чорним котом і пацюком з дивним блакитним забарвленням, а й почала нову заплутану історію, в якій розповідається, якщо я не помиляюсь, про рожевого коня із зеленими крилами, що працював мов механічний годинник і заводився ключем кольору індиго. Ця історія зацікавила царя більше чим перша, і настав ранок, а оповідь залишилася не закінченою (незважаючи на всі спроби чарівної леді пришвидшити зустріч із шовковою мотузкою), і знову не було іншого шляху, як лише відкласти страту на двадцять чотири години.

Наступного ранку трапилася та сама історія і з тим самим результатом, ще один ранок і знову те саме, знову і знову, аж до поки добрий монарх, позбавлений можливості дотримуватися обітниця на протязі тисячі і однієї ночі, чи забув про клятви чи вирішив покінчити з цією звичкою, чи хотів отримати її голову у комплекті з головою її батька; скоріше за все, останнє. В усякому разі Шехерезада, що без сумніву вела прямий родовід від Єви і наслідувала сім коробів всіляких історій, залишених цією леді під кронами дерев у Едемі, тріумфувала – податок на красу було відмінено.

Таке, всім відоме закінчення дуже тішить, але... але в подібних всесвітньовідомих історіях більше солодкої патоки чим суворої правди, і ми, я і "Так чи ні", виправимо цю помилку, розповімо щиру правду. Як каже прислів'я: "Краще ворог доброго".

Як вже зазначалося, Шехерезада наслідувала сім коробів теревень Єви, додала своїх, довівши загальну кількість коробів до сімдесяти семи, і з цього місця ми починаємо цитувати і говорити мовою "Так чи ні":

– Моя дорога сестра, – сказала Шехерезада на тисячу другу ніч (цитую по "Так чи ні") , – тепер, коли наші невеликі труднощі із шовковою мотузкою усунуті і цей одіозний податок щасливо відмінено, я відчуваю вину перед тобою і царем (який, на жаль, хропить, що для джентльмена недопустимо), за те, що не повністю розповіла пригоди Синбада-мореплавця. На долю цієї людини випала більша кількість пригод, і більш захопливих, ніж я розповіла. Правда кажучи, я задрімала, і прошу Аллаха вибачити за вільність, але ще не пізно виправити мою недбалість. Зараз я ущипну його світлість, раз чи двічі, щоб він прокинувся й припинив видавати такі жахливі звуки. Я потішу тебе і звісно його величність, якщо він буде таким ласкавим, продовженням пригод Синбада.

Сестра Шехерезади, (як я дізнався з "Так чи ні"), не виказала великого захоплення, але цар, розтривожений щипком, нарешті перестав хропти, сказав "Угу" і додав ще "Ум-м-м" (без сумніву арабські слова згоди), які були сприйняті Шехерезадою, як вияв цілковитої уваги, тим паче хропіння не поновилося. Дівчина зібралася з думками і почала історію Синбада-мореплавця від особи самого мореплавця:

"Врешті-решт, коли моя голова стала геть сивою (нагадую – оповідь ведеться від самого Синбада), після насолоди спокоєм багато років підряд, мною почало оволодівати бажання відвідати деякі з далеких країн. Одного дня, не попереджуючи нікого з моїх родичів про свої наміри і бажання, я зібрав декілька тюків з крамом – не дуже громіздких, але коштовних, і найняв носія, який відніс їх на берег, де ми почали чекати прибуття якоїсь посудини, що зможе відвести мене в далекі краї.

Ми залишили тюки на піску, а самі розташувалися під деревами неподалік, поглядаючи на море в надії побачити підпливаюче судно, але минуло декілька годин, а нічого не змінилося. Врешті-решт мені видалося, що я чую дивний звук – дзижчання чи гуркіт. Носій, прислухавшись, сказав що він теж щось чує. Звук ставав все голосніше і голосніше, і ми втратили будь-який сумнів, що предмет, котрий їх видавав, наближається до нас. Врешті на горизонті ми помітили чорну цятку, що стрімко росла, і стало зрозуміло, що то величезне чудовисько,

більша частина якого виступала над поверхнею води. Воно плило з надзвичайною швидкістю, величезні хвилі піднімалися від його грудей, а море довго палало там, де воно пройшло.

Коли чудовисько наблизилося, ми зуміли розгледіти його більш детальніше: довжиною – як три найвищі дерева, що будь-коли росли, шириною – як зал прийомів у вашому палаці, о Найвеличніший і Наймудріший з Халіфів. Тіло чудовиська не було схоже на риб'яче, тверде як скеля і вся виступаюча частина була абсолютно чорна за виключенням вузької криваво-червоної смуги, що опоясувало весь тулуб істоти. Живіт чудовиська був занурений у воду, ми зуміли побачити його лише мигцем, коли істота мчала по хвилях, і воно було вкрите металічною лускою, кольору місяця у туману погоду. Спина було пласка і майже біла, з неї стирчали шість плавників висотою як половина тіла чудовиська.

Ми не помітили у створіння рота, але його відсутність компенсували чотири десятки опуклих, мов у бабки, очей, що йшли навколо тулуба один над одним, паралельно червоній смужці, що, як видавалось, слугувала за повіку. Два чи три жахливих ока були значно більші за інші і виблискували золотом.

Як я вже зазначав, тварина рухалась до нас з надзвичайною швидкістю завдяки злим чарам, бо не мала ні плавників, як у риби, ні лап, як у качки, ні вітрила, як у відомого молюска, що носиться по поверхні океану на зразок корабля,* і воно не звивалось як вугор. Його голова і хвіст були схожі як дві краплі води і різнилися лише двома невеликими отворами, що містилися на хвості і слугували за ніздрі, бо чудовисько раз у раз видавало надзвичайної сили, верескливі і неприємні звуки.

Жах охопив нас, але ще більше було наше здивування, коли при уважному огляді чудовиська, ми помітили велику кількість тварин розміром і зовнішнім виглядом схожих на людей. Ці створіння були дуже подібні на людей, за виключенням одягу: вони не носили людського одягу. Природа нагородила істот гидким, незручним покривом. Він був такий тугий, що перетворював цих бідолах у незграбних, кумедних істот

і, до того ж, було видно, що він спричиняв біль. На потилицях в істот знаходилися якісь квадратні ящики, спершу я подумав, що їх призначення як у тюрбана, але, пізніше, дізнавшись, що вони надзвичайно тверді й тяжкі, вирішив, що вони необхідні для тримання голів істот на плечах у стані стійкої і безпечної рівноваги. Навколо шиї створінь були прив'язані чорні паски, які ми одягаємо на собак (без сумніву, символ рабства), лише ширші і такі тверді, що бідолахи не можуть повернути голову без того щоб не повернутися тулубом.

Коли монстр доплив до берега, де ми стояли, щось висунулося з одного його ока і випустило сніп полум'я, що супроводжувався хмарою диму і гуркотом, що я прийняв за звук грому. Коли дим розвіявся, то ми помітили дивну людино-тварину, котра стояла біля голови чудовиська з горном у руках, через який воно і звернулося до нас, приклавши цю сурму до вуст. Воно видавало голосні, хрипливі, з нестерпним акцентом звуки, які ми прийняли за мову, хоча всі звуки немов проходили через ніс.

Було очевидно, що зверталися до нас, і я розгубився – як відповісти, якщо не уявляєш про що спитали. Перебуваючи у складному становищі, я звернувся до свого носія, що був ледь живий від страху, і спитав його думку про монстра, натовп істот на його спині, і його бажання. Носій відповів, наскільки міг, гамуючи дрижаки, що він вже чув про таку морську тварюку – це жорстокий демон із шлунком із сірки і вогнем замість крові, створений дияволом, щоб сіяти страждання серед людей, а ті істоти на спині – паразити, такі як блохи, що сидять на котах і собаках, тільки більші і жорстокіші. Диявол пристосував їх до своєї справи – вони кусають і щипають демона, підтримуючи його гнів, задля того щоб той ревів, відчував себе хворим і був готовий виконувати нечестиві розпорядження диявола.

Побачене і розповідь носія змусили мене безоглядно накивати п'ятами. Я мчав з усіх сил до пагорбів, те саме робив і мій носій, лише у протилежний бік, і в кінці кінців він утік, прихопивши всі мої тюки з крамом, про які, я в цьому не маю сумніву, добре подбав, хоча можливо я помиляюсь, бо ніколи більше не зустрічав ні свого носія, ні своїх тюків.

Що до мене, то за мною біг цілий натовп людей-паразитів (вони добралися човном до берега). Скоро мене зловили, зв'язали по руках і ногах і відвезли на чудовисько, яке одразу вийшло в море.

Тепер я гірко жалівся на свою дурість, завдяки якій проміняв затишок рідної оселі на небезпечні пригоди, але всі жалі були марні, і тому я зробив найкраще у своєму стані – віддався на милість божу та людині-тварині з сурмою, якій інші істоти виявляли знаки поштивості та послуху. Мої старання не минули даремно, головне створіння почало виказувати мені знаки уваги і навіть зглянулось до того, що почало навчати того, що в них називається мовою. І нарешті я зумів, без великих труднощів, зрозуміти її і сам показав своє палке бажання побачити світ.

Одного разу, після обіду, головний сказав мені: "Ваніш скваніш скік, Синбаде, хей – дідле дідлі, грунд унт гримбл, хісс, вісс, фісс". (Я приношу тисячу вибачень, я забула що його величність не розуміє мови півне-коней,* так людино-тварини її називали, бо їхня мова була щось середнє між іржанням коня і кукуріканням півня, і з вашого дозволу я перекладу). "Ваніш скваніш" і тому подібне в перекладі звучить так – "Я такий радий, що зустрів вас, дорогий Синдбаде. Ви чудовий хлопець, а зараз ми збираємось зробити одну штучку під назвою "кругосвітнє плавання", і, знаючи, що ви завжди маєте бажання побачити світ, я зроблю невелике порушення і візьму вас безкоштовно пасажиром на спину цього чудовиська".

Коли леді Шехерезада дійшла до цього місця у своїй оповіді (зазначає "Так чи ні"), цар повернувся з лівого боку на правий і сказав:

– А дуже дивно, моя кохана царице, що ти опустила останні пригоди Синбада. Чи ти знаєш, що я вважаю їх надзвичайно повчальними і чудернацькими?

Висловивши свою думку, цар замовк, і прекрасна Шехерезада повернулася до своєї оповіді:

– Синбад продовжував: "Я подякував людино-тварині за його доброту і скоро відчув себе як вдома на спині чудовиська, котре дивним чином плило через океан, і оскільки ця частина світу була не плоска, а округла, як бік гранату, то нас весь час гойдало – то вгору то вниз".

– Ото велика чудасія! – перебив оповідь цар.

– Тим не менш, це правда, – відказала Шехерезада.

– Маю сумнів, але продовжуй, – відказав цар.

І цариця продовжила.

"Чудовисько пливло вгору – вниз, вгору – вниз, аж нарешті ми прибули до великого острова, який побудували дрібнесенькі створіння, схожі на гусінь".*

– Хм! – сказав цар.

"Ми залишили острів, – вів далі Синбад (вірніше Шехрезада, роблячи вигляд, що не помітила дурну витівку чоловіка), – залишили острів і прибули на інший, де дерева були твердіші за камінь. Вони були такі міцні, що сокири з найкращої сталі розліталися на друзки, коли ми хотіли зрубати одне з них".*

– Гм! – знову сказав цар, але Шехерезада не звернула на нього ніякої уваги і продовжувала оповідь Синдбада.

"Відпливши з останнього острова, ми досягли країни, де була печера тридцяти чи сорока миль завдовжки. В ній знаходилась величезна кількість прекрасних казкових палаців, яких не знайдеш ні в Дамаску ні в Багдаді. З дахів палаців звішувалися незлічені коштовності, схожі на діаманти, але завбільшки з людину, і серед пірамід, башт та храмів текли ріки чорні як смола з рибами, що не мали очей".*

– Хм! – хмикнув цар.

"Потім ми припливли до височезної гори по схилам якої текли бурхливі потоки розпеченого металу, деякі з них були двадцять миль завширшки і шістдесят миль довжиною.* Окрім того з вершини почав сипатися попіл і сонце спочатку стало світлою плямою, а потім взагалі стало темно як у найтемнішу ніч. Навіть відпливши на значну відстань, приблизно сто п'ятдесят миль, не можна було побачити нічого на відстані простягнутої руки".*

– Хм-м-м, – протяжно хмикнув цар.

"Ми залишили гору, і чудовисько подовжило свій шлях. Нарешті ми прибули до країни, де природа, здавалось, жила за іншими законами – ми побачили величезне озеро, на дні якого, під стофунтовим шаром води, ріс ліз з високих і пишних дерев".*

– Хух, – хукнув цар.

"Пропливши із сотню миль, ми опинилися у такому місці, де туман був такий густий, що залізні предмети висіли у повітрі"*

– Нісенітниця! – сказав цар.

"Ми продовжили плавання і прибули до найчарівнішої землі у цілому світі. Тут протікала річка завдовжки декілька тисяч миль, завширшки шість миль і була надзвичайно глибокою, а вода була прозора мов скло. На її берегах росли дерева дванадцяти футів висотою. Вони були вкриті квітами на протязі цілого року і квіти робили береги річки схожі на величезний сад. Але зветься ця пишна земля "Королівство Жаху", і залишитись тут – це приректи себе до смерті".*

– Вух, – фукнув цар.

"Ми з великим поспіхом залишили це королівство і через декілька днів прибули в іншу країну. Тут ми, дивуючись, спостерігали за тисячами потворних тварин з серпами на головах. Ці тварюки копали собі печери у піску у формі лійки, і схили печери такі, що будь-яка істота, що ступає до неї, відразу опиняється у лігві чудовиська, котре відразу висмоктує з нього кров і залишки викидає на величезну відстань від печер смерті".*

– Пух-х-х, – сказав цар.

"Продовжуючи нашу подорож, ми потрапили до місцини, де овочі росли не в ґрунті, а у повітрі,* де рослини росли на інших рослинах.* Ще були рослини, що жили на тілах живих тварин,* були такі, що світилися ярким світлом,* інші – могли пересуватися з місця на місце коли захочуть.* Побачили ми дивовижні квіти, котрі жили, дихали і рухали своїми частинами тіла за власним бажанням, окрім того мали огидну людську ваду – вони ув'язнювали інших створінь і утримували їх у жахливій в'язниці певний час".*

– Фур-р-р, – фиркнув цар.

"Покинувши цей край, ми прибули до країни, де бджоли і птахи були такі знавці математики, що кожний день давали уроки геометрії найкращим ученим країни. Цар тієї місцини запропонував винагороду за вирішення двох дуже тяжких математичних завдань, потім дав одне завдання бджолам, інше – птахам. Вони вирішили їх, але цар тримав відповідь у таємниці. Після ґрунтовних досліджень, наукових дослідів, незчисленних томів наукової полеміки впродовж багатьох років, вчені-математики прийшли до таких же висновків, що бджоли і птахи".*

– О Боже! – лише вставив цар.

"Ледве ми втратили з поля зору вищеописане царство, як майже відразу приплили до берегів іншого, над яким піднялася зграя птахів милею шириною і двісті сорок миль довжиною, і хоча вони летіли швидко,

пройшло більше чотирьох годин, аж поки зграя пролетіла над нашими головами, зграя, у якій було понад декілька мільйонів птахів".*

– Ох-ох, – охнув цар.

"Як тільки ми позбавилися тієї навали птахів, що викликало роздратування, то були нажахані появою величезного птаха, навіть більшого за птаха рокк, якого я зустрічав у своїх попередніх мандрівках; він був більший за найбільший купол у твоєму палаці, о Наймудріший з Халіфів. Як ми могли помітити, жахливе створіння не мало голови, а лише живіт, надзвичайно товстий і круглий, і, на перший погляд, він був дуже м'яким і гладким, до того ж виблискував на сонці різноманітними кольорами.* У своїх пазурах птах тягнув на небо, до свого гнізда будинок зі зірваним дахом, в середині якого ми виразно побачили людські створіння, що були, без сумніву, у стані відчаю від очікування жахливої долі, котра чекала на них. Ми кричали із усіх сил, намагаючись злякати птаха, щоб той випустив свою здобич, але почулося якесь пухкання і на наші голови упав мішок наповнений піском".

– Нісенітниця! – сказав цар.

"Після цієї пригоди, ми раптом зіткнулися із землею надзвичайної величини і такої ж твердості, але, незважаючи на все це, її тримала на своїй спині блакитна корова, що мала більше чотириста рогів".*

– У це я вірю, – сказав цар, – бо я читав щось подібне у якійсь книжці.

"Пропливши під землею, вірніше між ніг корови, через декілька годин ми потрапили у найчарівнішу країну, про яку мені розповідала людино-тварина, що та країна була його батьківщиною й населена подібними істотами. Повага до людино-тварини зросла, і я навіть відчув сором, що відносився до нього з певною долею презирства, бо народ цієї землі був народом великих чарівників і жив за рахунок червів у мозку,* що, без сумніву, надзвичайно стимулювали уяву біллю, звиваючись і крутячись".

– Нонсенс! – сказав цар.

"Чарівники приручили декілька надзвичайних тварин, наприклад – величезного коня із залізними кістками і киплячою водою замість крові. Замість вівса він поїдає чорні камені і, не дивлячись на таку сувору дієту, такий сильний і швидкий, що зумів би тягнути вантаж вагою найбільшого храму у цьому місті, обганяючи птахів".*

– Пусте, – сказав цар.

"І ще я бачив курку без пір'я завбільшки з верблюда, замість м'язів та кісток – дерево, залізо і кип'яток замість крові, як у залізного коня, певно вони були родичами, бо вона не їла нічого окрім дров та чорного каменю. Ця курка висиджувала курчат часто і дуже багато, до сотні в день, і після народження вони залишались в череві матері декілька тижнів".*

– Фу-ти! – сказав цар.

"Один могучий чарівник створив людину з латуні, дерева і шкіри й наділив вмінням грати у шахи, і таким, що може переграти усіх, за виключенням наймудрішого і найвеличнішого із халіфів Гаруна-Аль-Рашида.* Інший чарівник сконструював з такого ж матеріалу створіння, що присоромило геній його творця; воно маніпулювало такими числами, що потрібна об'єднана робота п'ятисот живих людей-рахівників на протязі року.* Ще один чарівник сконструював дивовижну річ, не схожу ні на людину, ні на тварину, з мізками із свинцю. Ця річ перемішує чорний матеріал подібний до смоли і пальцями пише з надзвичайною швидкістю, із такою, що вона могла написати зо дві тисячі копій Корана за годину, і всі примірники були один в один. Це створіння має надзвичайну силу і може створювати і руйнувати царства в одну мить, і слугує як добру так і злу".

– Абсурд, – сказав цар.

"Серед народу чарівників був такий, у жилах якого текла кров саламандри, бо він сидів у духовці, покурюючи свою люльку, аж допоки не підсмажився його обід.* Інший мав здатність перетворювати простий метал на золото, навіть не дивлячись на нього.* У іншого була така чутливість, що міг робити такий тонкий дріт, який неозброєним оком неможливо було побачити.* Інший мав такий зір, що рахував усі рухи тіла, котре робило коливання із швидкістю до 900 мільйонів у секунду".*

– Маячня, – сказав цар.

"Інші чарівники, завдяки невидимим флюїдам, можуть оживляти руки мерців, рухати їхніми ногами, і навіть, при великому бажанні, змусити їх встати і танцювати.* Один з чарівників так натренував свій голос, що його можна почути на іншому кінці світу.* Там є чарівник, котрий має такі довгі руки, що сидячи в Дамаску, може розпечатувати листи в Багдаді, і це не межа його можливостей.* Інший наказав зійти світилу з небес, те прийшло і слугує йому для забав. Ще один взяв два голосних звуки і зробив з них тишу. Другий зробив темряву з двох яскравих променів.* Ще один мудрець робив лід на розпеченій печі.* Інший велів сонцю намалювати свій портрет і сонце намалювало.* Другий взяв світло місяця та планет, старанно зважив його, виміряв і дізнався з яких речовин якої щільності ті складаються.* Цілий народ має здатність до гідної подиву магії, не виключаючи дітей і звичайних котів і собак, бо вони без усіляких труднощів бачать те, що не існує взагалі чи що існувало двадцять мільйонів років перед народженням нації і що щезло з лиця землі.*

– Безглуздя! – сказав цар.

"Дружини і дочки цих незрівнянно великих і мудрих чарівників, – продовжувала Шехерезада, не виказуючи ніякого роздратування тими частими і неджентльменськими вставками її чоловіка, – дружини та дочки тих видатних магів мають усілякі речі, і ці речі красиві і довершені, мають все цікаве і прекрасне, але їх переслідує фатум, і навіть могутньої сили їхніх батьків та чоловіків не достатньо, щоб врятувати їх. До деяких

фатум приходить у простих формах, до других – в інших, але до тих, про яких я хочу розповісти, він приходить у формі капризу.

– Що? – запитав цар.

"Каприз, – сказала Шехерезада, – один із злих джинів, котрий завжди насторожі для творення злих справ, вклав у голових тих довершених жінок, що річ, яку ми називаємо персональною красою, знаходиться у місці трохи нижче поясниці. І ступінь чарівності лежить у прямій пропорціональності щодо цього місця. Одержимість цією ідеєю приводить до того (а подушки дешеві у тій країні), що жінки стають схожі на одногорбих верблюдів...".*

– Зупинися! – сказав цар. – Я не можу слухати це і не буду. Від твоєї брехні у мене вже жахливо болить голова. Як я розумію, вже починається новий день. Скільки ми одружені? Моя совість мучить мене знову. А те згадування про верблюда! Ти що, маєш мене за дурня? І взагалі ти можеш вставати і йти, тебе задушать.

Ці слова, як я дізнався з "Так чи ні", глибоко вразили і засмутили Шехерезаду, але вона знала, що цар – людина слова і не відмовиться від задуманого. Вона підкорилася долі з легким серцем. Що як там не було, але вона себе втішала тим (коли мотузок затягувався на її шиї), що багато історій залишилося не повідані, і ця худобина – її чоловік, буде покараний тим, що залишиться без історій з безліччю неймовірних пригод.

Примітки

Гумористична новела Едґара Аллана По "Тисяча друга ніч Шехерезади" ("The Thousand-and-Second Tale of Scheherazade") вперше була надрукована 1845 року у журналі "Godey's Lady's Book".

... вітрила, як у відомого молюска, що носиться по поверхні океану на зразок корабля... – Напевно мається на увазі так званий малий португальський кораблик, котрий є насправді не молюском, а колонією поліпів виду velella velella. Тримається на поверхні океану завдяки наповненому повітрям міхуру, з котрого стирчить виріст на зразок вітрила, завдяки котрому ця колонія поліпів переміщується на великі відстані.

... мови півне-коней... – В оригіналі – cock-neighs (півень-ірже). Напевно мається на увазі cockney – діалект мешканців Лондона.

... який побудували дрібнесенькі створіння, схожі на гусінь. – Корали. (Примітка автора).

... сокири з найкращої сталі розліталися на друзки, коли ми хотіли зрубати одне з них – "Одним із природних чудес в штаті Техас є кам'яний ліс біля початку річки Пасіго. Складається з декілька сотень кам'яних дерев. Деякі з цих дерев ще ростуть, інші – скам'яніли частково. Дуже вражаючий факт для натуралістів, і зможе змінити теорію, щодо появи окам'янілостей". Кеннеді. Це повідомлення, спочатку зустрінуте недовірливо, було згодом підтверджено відкриттям абсолютно скам'янілого лісу у верхів'ях річки Шайєнн, або Шьєн, що тече з Чорних пагорбів в Скелястих горах. Чи існує на землі більш дивовижне видовище, і з точки зору геології, і з точки зору мальовничості, ніж кам'яний ліс поблизу Каїра. Минувши гробниці каліфів, відразу ж за міськими воротами, мандрівник направляється на південь, майже під прямим кутом до дороги, що йде через пустелю Суец, і, подолавши кілька миль безплідною низовиною, покритою піском, галькою і морськими мушлями, вологими, точно їх залишив вчорашній прилив, перетинає гряду низьких піщаних пагорбів, яка деякий час тягнеться уздовж його шляху. Постає перед ним видовище надзвичайно дивне і сумне. На багато миль навколо простягається повалений мертвий ліс – незліченні уламки дерев, що стали каменем і дзвякають під копитами коня, як чавун. Дерево набуло темно-бурого кольору, але повністю зберегло свою форму; уламки мають в довжину від одного до п'ятнадцяти футів, а в товщину – від півфута до

трьох; вони лежать так тісно, що єгипетський ослик ледь пробирається між ними, а виглядають так природно, що в Шотландії або Ірландії місцевість могла б зійти за величезне осушене болото, де витягнуті назовні стовбури гниють під сонцем. Коріння і сучки часто цілком збереглися, а іноді можна розрізнити навіть отвори, проточені під корою хробаками. Збереглися найтонші волокна заболоні і будова серцевини – їх можна розглядати при будь-якому збільшенні. І все це настільки закам'яніло, що здатне дряпати скло і приймає будь-яке шліфування. "Asiatic Magazine" (Примітка автора).

... де була печера... з рибами, що не мали очей – Мамонтова печера в Кентукі. (Примітка автора).

Потім ми припливли до височезної гори по схилах якої текли бурхливі потоки розпеченого металу, деякі з них були двадцять миль завширшки і шістдесят миль довжиною. – В Айсленді у 1783 році. (Примітка автора).

... не можна було побачити нічого на відстані простягнутої руки. – При виверженні вулкану Гекла у 1766 році, хмари від виверження були такі густі, що в Глаубі, котре знаходиться більш як 50 ліг від гір, люди могли ходити лише напомацки. Під час виверження Везувію у 1794 році в Казерт, що знаходиться на відстані чотирьох ліг, люди ходили, освітлюючи собі дорогу факелами. У перших числах травня 1812 року виверження вулкану на острові Сант-Вінсент вкрили цілий острів Барбадос, і настала така темінь опівдні, що не було видно ні дерев, ні інших предметів, навіть білий платок з відстані шести дюймів неможливо було побачити. (Примітка автора).

... під стофунтовим шаром води, ріс ліз з високих і пишних дерев. – У 1790 році, в Каракасі, під час землетрусу, частина землі провалилася, і утворилося озеро 800 ярдів діаметром і 80 – 100 фунтів глибиною. Опустилася й частина ліса, і дерева залишалися під водою на протязі декількох місяців зеленими. (Примітка автора).

... що залізні предмети висіли у повітрі. – Найміцніша сталь, що була коли не будь зроблена, під дією високих температур перетворюється на порох, який легко розвіюється у повітрі. (Примітка автора).

Але зветься ця пишна земля "Королівство Жаху", і залишитись тут – це приректи себе до смерті. – Регіон басейну річки Нігер. Дивіться Симмона в "Colonial Magazine". (Примітка автора).

... у лігві чудовиська, котре відразу висмоктує з нього кров і залишки викидає на величезну відстань від печер смерті. – Мурашиний лев. Слово "монстр" підходить у рівній мірі як до малих незвичайних створінь, так і до великих, тоді як слово "величезний" є лише порівняльний ступінь. Печера мурашиного лева є величезна у порівнянні з мурашиною норою. А зернятко кварцу є до того ж "скелею". (Примітка автора).

... овочі ростуть не в ґрунті, а у повітрі... – Epidendron, Flos Aeris з роду орхідей, що ростуть на деревах чи інших об'єктах, отримуючи поживні речовини з повітря. (Примітка автора).

Ще були рослини, що жили на тілах живих тварин. – Schouw advocates. Клас рослин, що паразитують на тваринах. До цього класу належать також Fuci і Algae. Містер Вільямс із Салема, штат Массачусетс виступив у "National Institute" з наступним описом комахи з Нової Зеландії: "Hotte – гусінь чи черв'яка знаходять у коренях дерева Rota з рослиною, що росте на голові. Ця надзвичайна комаха мандрує разом з рослиною, знаходить дерево Rota чи Ferriri, і починаючи з верхівки, прогризає свій шлях аж до коріння, де помирає чи впадає у сплячку. Рослина розростається в його голові, тіло залишається у цілості і краще виглядає чим за життя. З цих комах тубільці роблять рідину для татуювання". (Примітка автора).

... були такі, що світилися ярким світлом... – У копальнях та природних печерах знайдено особливий грибок, що випромінює фосфоричне світло. (Примітка автора).

... інші – могли пересуватися з місця на місце коли захочуть... – Скабіоза, орхідея і валіснерія. (Примітка автора).

... ув'язнювали інших створінь і утримували їх у жахливій в'язниці певний час. – "Віночок цієї квітки (Aristolochia Clematitis) трубчастий і зверху має язичок, а квітка має форму сфери. Із середини трубчаста частина покрита жорсткими волосками, котрі направлені вниз. Сферична частина включає в себе маточку, що складається лише з рильця та зав'язі, котрі оточені тичинками. Але тичинки коротші за зав'язь і не можуть її опилити, поки рослина стоїть прямо. Отже, без чиєїсь допомоги пилок не може розсіятись. У допомогу природа дала Tiputa Pennicornis, невелику комаху, що залазить до трубчастої частини у пошуках меду і спускається до низу, покривається вся пилком, і не може вибратись з нього завдяки волоскам, які відіграють роль ґрат у клітці. Будучи роздратований обмеженням руху, комаха починає рухатись туди – сюди, пробуючи кожний куток, раз по разу торкаючись тичинок і запліднюючи зав'язь, в результаті чого квітка скоро починає обпадати, жорсткі волоски засихають і комаха звільняється". Преподобний П. Квіт, "Система фізіологічної ботаніки". (Примітка автора).

... вчені-математики прийшли до таких же висновків, що бджоли і птахи. – Бджоли конструюють свої стільники з таким сторонами, таким числом і нахилом (проблема включає в себе знання глибоких математичних принципів), що відповідає оптимальній, і дозволяють створити комахам найбільш стабільні стільники. На протязі останніх років серед математиків постало питання – "визначити найбільш оптимальну форму для крил вітряка, враховуючи перемінну дистанцію між обертаючим крилом і центром обертання". Ця надзвичайно складна проблема лежить у площині знаходження оптимального співвідношення між відстанню та важелем. Тисячі марних спроб визначних математиків відповісти на це запитання і ось нарешті – правильне рішення було знайдено: виявилось крила птахів дають точну відповідь на питання з тих пір як перший птах піднявся у повітря. (Примітка автора).

... зграя, у якій було понад декілька мільйонів птахів. – "Він помітив згаю голубів між Франкфортом і Індіанськими територіями, що найменше одної милі ширини, довжиною 240 миль, і проліт якої зайняв чотири години і при швидкості одна миля за хвилину, приймаючи, що три голуба на кожний квадратний метр, тобто зграя складалась з 2 230 272 000 особин". "Мандруючи Канадою і США" Лойта Хола. (Примітка автора).

Як ми могли помітити, жахливе створіння не мало голови, а лише живіт, надзвичайно товстий і круглий, і, на перший погляд, він був дуже м'яким і гладким, до того ж виблискував на сонці різноманітними кольорами. – Зрозуміло, йдеться про аеростат, тобто повітряну кулю.

... її тримала на своїй спині блакитна корова, що мала більше чотириста рогів. – "Землю підтримує корова синього кольору, що має роги числом чотириста". Сура з Корану. (Примітка автора).

... жив за рахунок червів у мозку... – "Entozoa – кишкові черви, що неодноразово спостерігалися в м'язах та мозку людей". Вайт, "Фізіологія". (Примітка автора).

... зумів би тягнути вантаж вагою найбільшого храму у цьому місті, обганяючи птахів. – На великій Східній Залізниці, між Лондоном і Екстерном, була досягнута швидкість 71 миля за годину. Паротяг вагою 90 тон домчав від Падінґтона до Діупонта (53 милі) за 51 хвилину. (Примітка автора).

... і після народження вони залишались в череві матері декілька тижнів. – Інкубатор. (Примітка автора).

... може переграти усіх, за виключенням наймудрішого і найвеличнішого із халіфів Гаруна-Аль-Рашида. – Автоматичний гравець в шахи Мельцеля. (Примітка автора). Механічний Турок — машина, яка нібито грала в шахи. Її було сконструйовано і урочисто відкрито 1770 року угорським бароном Вольфґанґом фон Кемпеленом (1734-1804).

Після смерті Кемпелена (1804) автомат став надбанням австрійського механіка І. Мельцеля (1772-1838). Механізм справляв враження такого, що вміє добре грати в шахи проти суперника-людини. Публічно розрекламований як автомат "Турок" (це прізвисько він одержав через вигляд ляльки) був містифікацією. Насправді гру вела не машина, а схований у шаховому столі шахіст, котрий керував рухами механічного турка. З кваліфікованим оператором Турок виграв більшість партій. Апарат мандрував усією Європою та обома Америками протягом понад 80 років (поки його не зруйнувала пожежа 1854-го), завдаючи поразки багатьом претендентам-гравцям, зокрема відомим державним діячам, як то, наприклад, Наполеону Бонапарту та Бенджаміну Франкліну. Як і багато інших людей, Едґар По не знав, що це містифікація, і вважав буцімто це справді машина, котра вміє грати у шахи.

... воно маніпулювало такими числами, що потрібна об'єднана робота п'ятисот живих людей-рахівників на протязі року. – Обчислювальна машина Беббіджа. (Примітка автора). Чарлз Беббідж (1792-1871) — англійський математик і економіст, винахідник першої обчислювальної машини з програмним управлінням, принципи якої на ціле століття випередили науку і техніку, а в наш час знайшли втілення в ЕОМ.

... сидів у духовці, покурюючи свою люльку, аж допоки не підсмажився його обід. – Чаберт і багато інших. (Примітка автора). Чаберт Іван Іванович (1792-1850), людина-феномен, що здатний був безболісно переносити високі температури, отруєння та інше.

... перетворювати простий метал на золото, навіть не дивлячись на нього... – Гальванопластика. (Примітка автора).

... робити такий тонкий дріт, який неозброєним оком неможливо було побачити. – Вольстон зробив для телескопа платиновий дріт товщиною 18 тисячна долі дюйма. Його можна побачити тільки за допомогою мікроскопа. (Примітка автора).

... що рахував усі рухи тіла, котре робило коливання із швидкістю до 900 мільйонів у секунду. – Ньютон підрахував, що сітківка ока під дією проміння фіолетового спектра коливається 900 000 000 разів у секунду. (Примітка автора).

... можуть оживляти руки мерців, рухати їхніми ногами, і навіть, при великому бажанні, змусити їх встати і танцювати. – Гальванічна батарея. (Примітка автора).

... так натренував свій голос, що його можна почути на іншому кінці світу. – Електро-телеграфічний друкуючий апарат. (Примітка автора).

... сидячи в Дамаску, може розпечатувати листи в Багдаді, і це не межа його можливостей. – Електричний телеграф передає миттєво інформацію на будь-яку відстань, принаймні на землі. (Примітка автора).

... зробив темряву з двох яскравих променів. – Розповсюджений експеримент з природознавства. Якщо два червоних променя з двох різних джерел входять у темну камеру і падають на білу поверхню, маючи різницю у своїй довжині 0,0000258 дюйма, то їх інтенсивність подвоюється. Різниця довжин променів є кратною до якогось дробу. Кратність до 2 1/4, 3 1/4 дає зростання інтенсивності у двічі, але кратність 2 1/2, 3 1/2 дає цілковиту темряву. Ультрафіолетові промені дають подібний ефект, коли різниця складає 0,000157 дюйма, і з іншими променями результат такий самий – різниця збільшується від ультрафіолетового до червоного. Аналогічні досліди зі звуками дають подібний результат. (Примітка автора).

... робив лід на розпеченій печі. – Помістимо платиновий тигель на спиртову лампу, розжаримо його, наллємо певну кількість сірчаної кислоти (дана кислота надзвичайно летюча при звичайній температурі, але в розпеченому тиглі буде стійкою, і жодна крапля не випарується – бо вона оточена власною атмосферою і не контактує зі стінками посудини), та цілковито випаруємо її в тигелі. Внесемо певну кількість

води, і тоді випари сірчаної кислоти почнуть контактувати з гарячими стінками тигеля, і відбудеться стрімка реакція охолодження. Пари води перетворяться на лід, на дно впаде шматок льоду. Лише потрібно встигнути перед тим, як він розтане, витягнути. (Примітка автора).

... і сонце намалювало. – Дагеротип. (Примітка автора).

... взяв світло місяця та планет, старанно зважив його, виміряв і дізнався з яких речовин якої щільності ті складаються. – Спектральний аналіз.

... бачать те, що не існує взагалі чи що існувало двадцять мільйонів років перед народженням нації і що щезло з лиця землі. – Хоча проміння мандрує із швидкістю 167 000 миль в секунду, відстань до зірки із сузір'я Лебедя (відома відстань) є така незбагненно велика, що її променям потрібно більш чим десять років, щоб досягти Землі. А зірки, в середньому, розташовані від 20 до 100 світових років. І якби вони зникли 20 чи 100 років тому, то ми могли б ще бачити світло двадцяти— чи столітньої давнини. Тому багато чого, що ми сприймаємо за реальність, можливо вже не існує. (Примітка автора).

Одержимість цією ідеєю приводить до того (а подушки дешеві у тій країні), що жінки стають схожі на одногорбих верблюдів. – Турнюр (від фр. tournure – "постава, манера триматися") – модне в XIX сторіччі пристосування у вигляді подушечки, яка підкладалася дамами ззаду під сукню нижче талії для додання пишності фігурі.